živica - súčasne synonymický názov s termínom *arabská guma*; český termín tiež *klovatina, pryskyřice*

-tekutý *balzam* vyšších rastlín, ktorý na vzduchu oxiduje, polymeruje a tým aj tuhne; živica je rozpustná v organických rozpúšťadlách; vo výtvarnom umení používaná ako *pojivo* v *olejových farbách;* pozri *jantár/ambra žltá, damara, mastix, dračia krv, kolofónia, kopál, olibán, PVA*; *bitumen, múmia*

- vo vode rozpustná *guma*; pozri *tragant, myrha, mastix, akaroid; atrament anilínový*

Baleka: pôvodne tekuté, ale na vzduchu tuhnúce šťavy rastlín (*kopály*) alebo živočíchov (*šelak*), neskoršie aj syntetické látky s vlastnosťami prírodných živíc; sú žlté až hnedé, priesvitné až zakalené, teplom mäknúce; živice sa rozpúšťajú v organických látkach, mastných a prchavých *olejoch*, prípadne v liehu, benzolu a ď.; vo vode sú nerozpustné; používajú sa ako základná zložka do ochranných maliarskych *lakov, riedidlám* dodávajú atmosférickú odolnosť; v grafike sú súčasťou *mäkkých krytov*; v leptacích technikách (*kolofónia* priamo podmieňuje výtvarný výraz *akvatinty)*, v *litografických kriedach* a *tušoch* zvyšuje ich odolnosť voči kyseline (*kopál, mastix*); živice rozpustené v liehu súčasťou *fixatívu* (*šelak*); medzi mäkké živice patrí *damara, mastix, šelak, kolofónia*; medzi tvrdé živice patrí *jantár* a *kopály*; medzi syntetické živice patrí napr. *celonový lak*, *zaponový lak*, *alkydová živica, akrylová živica* (posledná uvedená jestvuje súčasne aj v prírodnej forme) a ď.

http://sk.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%ADrodn%C3%A1_%C5%BEivica
http://it.wikipedia.org/wiki/Resina_vegetale
http://it.wikipedia.org/wiki/Resina_acaroide

Živica

živica akrylová - ***akrylová živica***
živica alkydová - ***alkydová živica***
živica damarová - pozri *damara*
živica kopálová - pozri *kopál*
živica krištáľová - ***krištáľová živica***
živijó - popevok, ktorý sa prednáša pred prípitkom ako blahoželanie tomu, kto oslavuje narodeniny; do češtiny (a tiež slovenčiny) sa dostal zo srbochorvátčiny po *prvej svetovej vojne* vďaka československým legionárom;

"Živijó, živijó, živijó, živijó.
Mnoga ljeto, mnoga ljeto, mnoga ljeto, živijó,
mnoga ljeto, mnoga ljeto, mnoga ljeto, živijó!
Živijó, živijó, živijó.

pozri *mnoholetie*

živly - Baleka: výtvarná a významová *symbolika* živlov odráža geometricky, predmetne i v personifikáciách prvotné prírodovedné poznanie, výklad podstaty bytia, vznik *vesmíru* (pozri *kozmogónia*), jeho zloženie, zrod života a jeho zákonitosti; zobrazenie živlov zaujíma preto ústredné postavenie v kozmogonických, filozofických, *magických, alchymistických* a iných predstavách kultúr všetkých svetových kontinentov; spravidla sú živly štyri - zem, vzduch voda a oheň; pozri *štyri živly; J. W. Turner*

-v súvislosti s heslom *karneval*: karneval zakončovaný v stredoveku *ohňom*, ktorý spaľoval symbolické *peklo* a predstavoval zánik starého a vznik nového sveta; význam ohňa prenesený aj na *hranice*, mienené ako názorné poučenie o zničujúcej a súčasne očistnej sile tohto *živlu*

život - v súvislosti s heslom *Asklepiova palica*: Asklepiova palica je *atribút* antického boha *Asklepia*; palica s jedným ovinutým *hadom*, ktorý bol Asklepiovi zasvätený; líšila sa od *kérykeionu*/*kaducea*, ktorý mal krídelka a bol ovinutý dvomi *hadmi*; had ovíjajúci Asklepiovu palicu bol *symbolom* života a *zdravia* a prírodných ozdravných síl

pozri *Osem budhistických symbolov 8; uzol; ašery* (Nový biblický slovník); *strom života; kríž vidlicový, kríž slnečný, kríž egyptský/anch; bozk; bambus, pínia, kvetiny, vinič, obilie, citrón, imelo; ankch/ankh; symboly života; kríž; olejová lampička, pochodeň/fakľa, karašiši, strom života, plod, vinič, ryba, smrť; Hathora, Aton, Heket/Hiquit, kríž nílsky, anch; joni; Ježiš; zmysly, záhrada lásky, Cnosti a Neresti; Aténa* (Vidman); *blázon, žaba* (Baleka); *biomorfnosť; obdobia života*

G. Ghisi: Alegória života. Tzv. Raffaelov sen (mediryt, 1562)

G. Cagnacci: Alegória života človeka (17.st.)

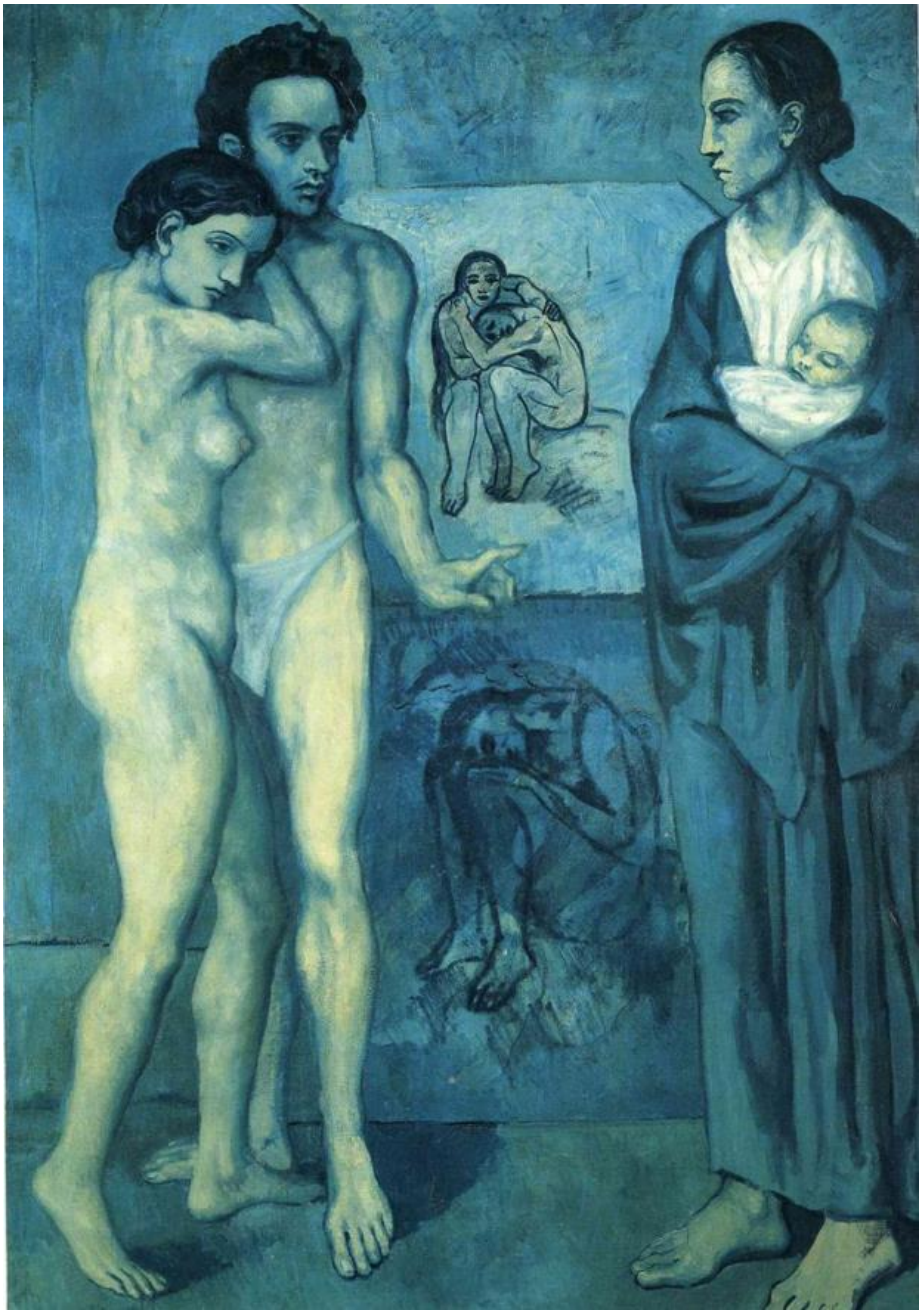

P. Picasso: Život (1903)

život a smrť - pozri *alegória života a smrti*
život posmrtný - ***posmrtný život***
život večný - ***večný život***
Život Panny Márie – 1.cyklus zo života *Panny Márie*; pozri *Panna Mária, mariolatria*
2.séria dvadsiatich drevorezov *A. Dürera*; okrem *frontispice* obsahuje 19 *grafických listov*; vznikla v období 1502-1510; pozri *Veľké pašie, Malé pašie*, *Butler-Bowden Cope*

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_woodcuts_by_Dürer
http://twoway.st/facets/subject/life%20of%20virgin

Butler-Bowden Cope. Scény zo života Panny Márie s apoštolmi a svätými (opus anglicum, 1330-1350)

A. Dürer: Život Panny Márie (Titulná strana v knižnej podobe, pred 1511)

A. Dürer: Odmietnutie Ioachimovej obete (1504)

A. Dürer: Ioachim a anjel (1504)

A. Dürer: Stretnutie Ioachima a Anny pri Zlatej bráne (1504)

A. Dürer: Narodenie Panny Márie (1503)

A. Dürer: Predstavenie Panny Márie v chráme (1504-1505)

A. Dürer: Manželstvo Panny Márie (1505)

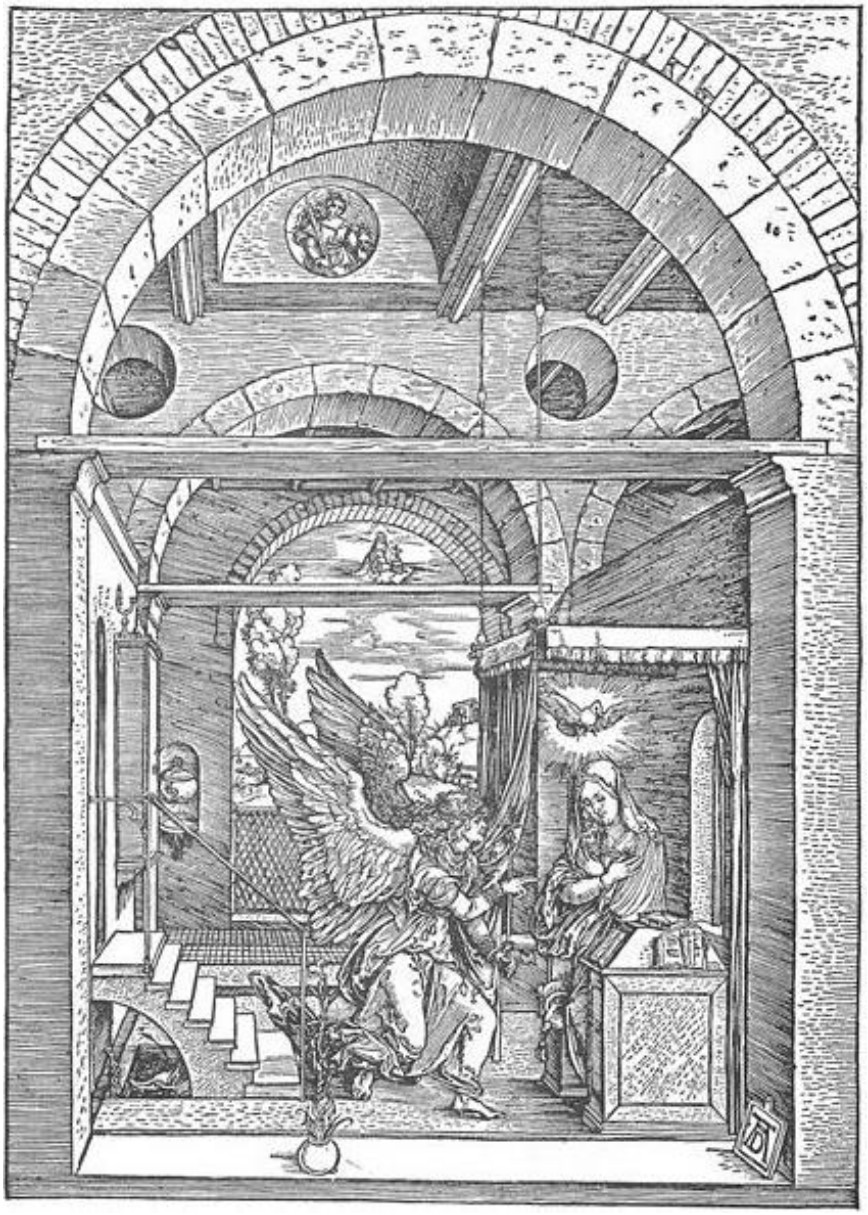

A. Dürer: Zvestovanie (1500-1502)

A. Dürer: Navštívenie (1503)

A. Dürer: Klaňanie pastierov (1502-1503)

A. Dürer: Obriezka Krista (1503-1505)

A. Dürer: Klaňanie troch kráľov (1503)

A. Dürer: Predstavenie Krista v chráme (1503-1505)

A. Dürer: Útek do Egypta (1504)

A. Dürer: Odpočinok na úteku do Egypta (1502)

A. Dürer: Kristus v chráme medzi zákonníkmi (1503)

A. Dürer: Kristus sa lúči so svojou matkou (1504)

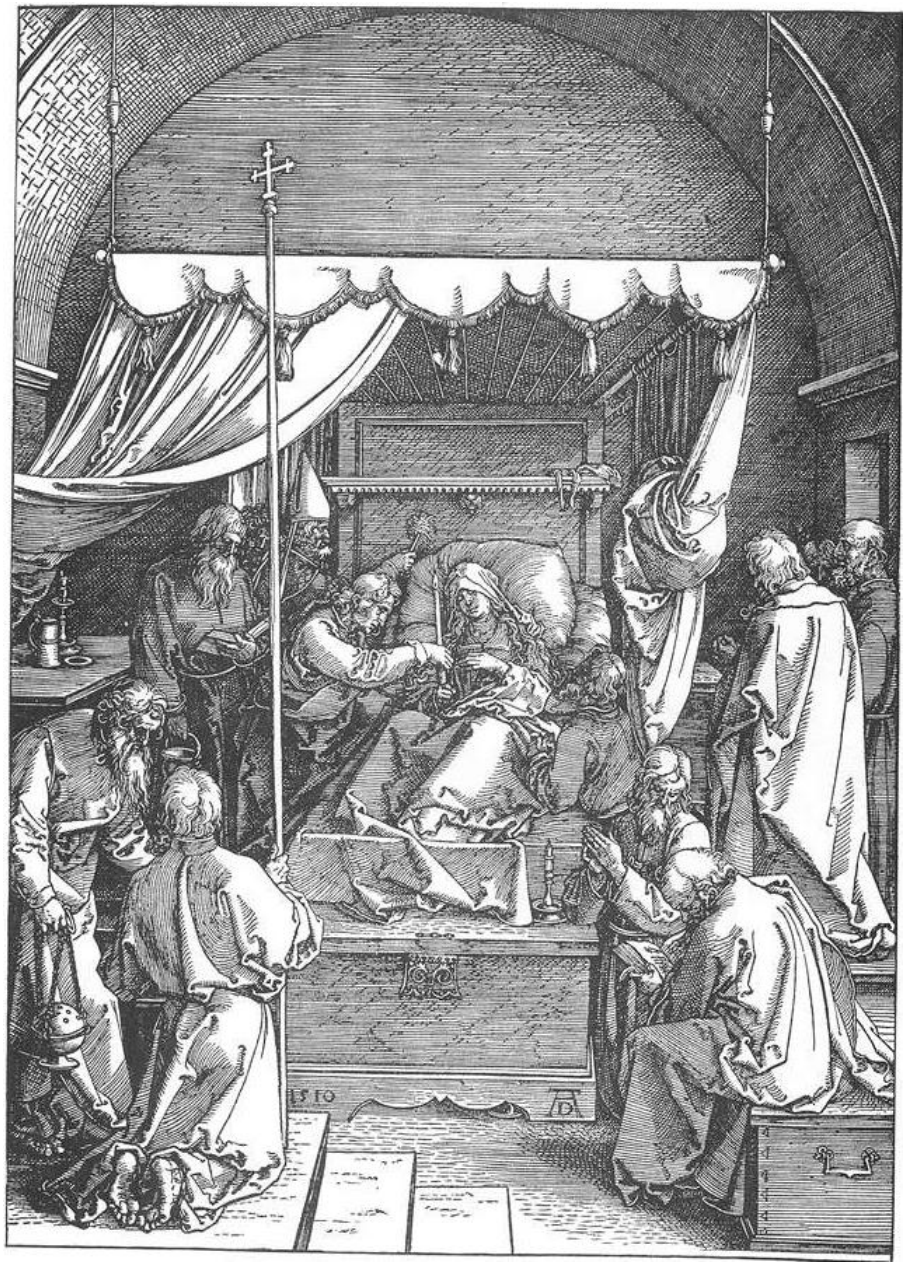

A. Dürer: Smrť Panny Márie (1510)

A. Dürer: Korunovanie Panny Márie (1510)

A. Dürer: Panna uctievaná anjelmi a svätými (1510)

Život v Nazarete - súbor námetov zo života *Ježiša* a *Svätej rodiny* po *návrate z Egypta*; príbehy zo života *Svätej rodiny* sa objavujú vo výtvarnom umení pomerne neskoro, zriedkavo pred 14.st., predovšetkým v talianskom a zaalpskom umení; nie sú veľmi časté, a preto nevytvorili nijaký záväzný obrazový typ; približovali niektoré udalosti pobytu rodiny v Egypte a život v Nazarete; scény zvyčajne navodzovali rodinnú atmosféru pri modlitbe alebo jedle (Jan Mostaert), predstavovali Máriu pri čítaní (Rembrandt), pri domácich prácach, napríklad pri šití (Francisco de Zurbarán) alebo kúpaní Ježiška (G. Romano, N. Poussin), niekedy zobrazovali Dieťa hrajúce si za prítomnosti *sv. Alžbety* a *Panny Márie* s malým *Jánom Krstiteľom* (Domenico Ghirlandaio); na Západe 13.st. bol veľmi obľúbený námet *Infantia Christi/Kristovo detstvo*, kde Mária vedie za ruku malého Ježiška, ktorý podľa niektorých kunsthistorikov vznikol izoláciou námetu Návrat z Egypta; vzácne sú zobrazované scény inšpirované Pseudo-Matúšovým evanjeliom, ako malý Ježiš oživuje hlinených vtákov; z Tomášovho evanjelia detstva pochádza námet malého Ježiša hrajúceho si s vlkom (hračkou); pomerne vzácne sa objavuje námet malého Krista, ktorý sa učí chodiť v chodúľke a

sprievod mu robia anjeli; častejšie, v odkaze na Pseudo-Tomášovo evanjelium detstva, maľovali Ježiša v tesárskej dielni, ako pomáha otcovi (I. Scarsella, B. E. Murillo); tomuto námetu sa venovali holandskí maliari 17.storočia (Geririt van Honthorst) a často sa k nemu vracali i umelci 19.storočia (John Millais); v ľudovom prostredí bol obľúbený motív malého Ježiša spiaceho na kríži alebo nesúceho kríž

http://www.facsimilefinder.com/facsimile/16/hours-of-catherine-of-cleves
http://truthbook.com/urantia-book/paper-123-the-early-childhood-of-jesus

Ježiš oživuje hlinené hračky vtákov svojich kamarátov (Klosterneuburger evanjelium, Nemecko, 14.st.)

F. Zurbarán: Kristus a Panna v dome v Nazarete (1630)

G. de La Tour: Jozefova dielňa (1642)

E. Scott: Tesárska dielňa

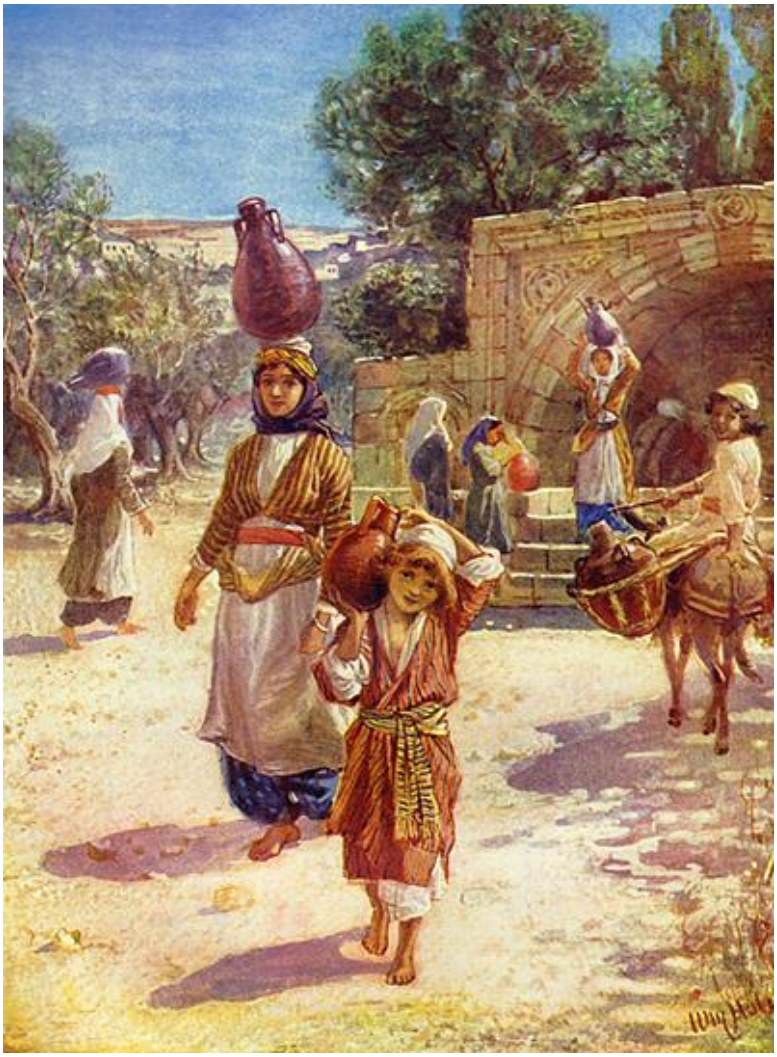

W. Hole: Mária a mladý Ježiš

životné prostredie - *enviroment*; pozri *Aténska charta, Bundschuh; design, design životného prostredia; ekumenopolis; architektúra bytová; konštruktivizmus; pamiatková starostlivosť; Artěl; Uměleckoprůmyslové museum v Praze*

životný štýl - sociologický pojem predstavujúci formálnu a estetickú stránku života človeka, ktorá je závislá od spôsobu života človeka; niektoré smery známe ako výtvarné alebo umelecké, boli zamerané *na* premenu životného štýlu vôbec (*Arts and Crafts*, skupina *Die Brücke*, *futurizmus* a ď.)

pozri *New Age*, (v ironickom a kritickom podtexte: *dadaizmus, nový realizmus, bricolage artistic, pop-art, presáž, umenie objektu*); *rytierstvo*, *Natural štýl*; *grafika užitá a reprodukčná*, *konštruktivizmus*

životopis - pozri *bibliografia*
živôtik - pozri *odev*

Neznámy rezbár (pôvodne Slovenský rezbár zo začiatku 18.storočia): Svätica (figúra z pravej strany neznámeho oltára, 1700-1730)

živý boh - vo význame dávajúci život; v kresťanstve *Ježiš* ponúkajúci spásu a sprostredkujúci večný život

-v *ikonografii* ranorenesančné zobrazenie typu *Trpiteľ*; ukrižovaný *Kristus* s meravou tvárou a otvorenými očami; pozri *Ukrižovanie Pána; Ježišova kopia*

Hall: v umení *byzantský typ* Krista Trpiteľa s otvorenými očami; pozri *Ukrižovanie* (Hall)

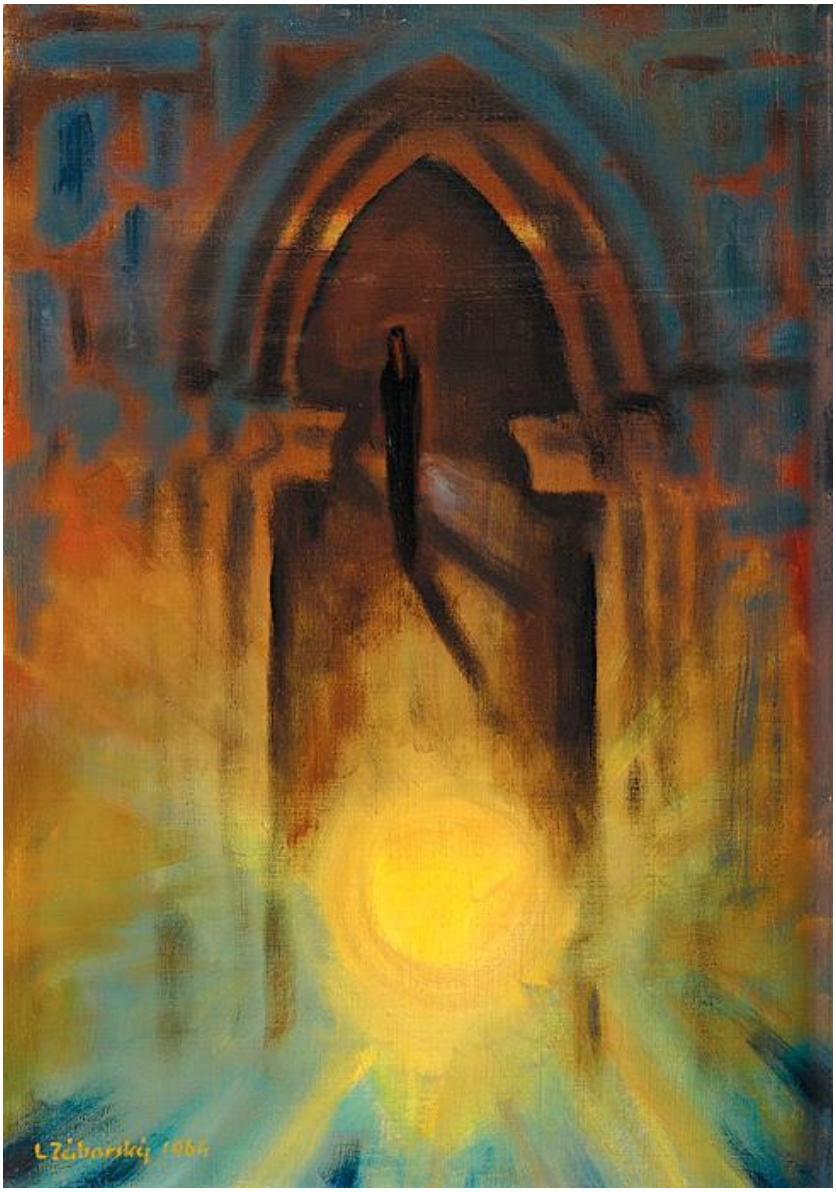

L. Záborský: Eucharistia – Kristus živý v chráme (1964)

živý človek - pozri *Samhaim; život*

živý kameň - antická predstava odvodená z ľahkosti *jantáru* v pevnom skupenstve, ktorému predchádzal stav tekutý a spojenie s vlhkosťou; mŕtve *kamene* boli ťažké

Žižka Jan - (✞1424); český husitský vojvodca a bojovník, tvorca vojenskej defenzívnej taktiky opierajúcej sa o vozovú hradbu, jedna z najväčších osobností českých dejín; pozri *husiti*

https://www.google.sk/search?q=Malejovsk%C3%BD+Josef&espv=2&biw=1858&bih=995&tbm=isch&imgil=w_mwroJt9sUG_M%253A%253ByYtdoL6ylPm_YM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fcommons.wikimedia.org%25252Fwiki%25252FFile%25253ABed%25252525C5%2525252599ich_Smetana_(Josef_Malejovsk%25252525C3%25252525BD).jpg&source=iu&pf=m&fir=w_mwroJt9sUG_M%253A%252CyYtdoL6ylPm_YM%252C_&usg=__1blj4DgkhYZAmt2Hp0hstz7T1rY%3D&ved=0CFwQyjc&ei=PBgXVKf_Ho6p7AaT9YHIDQ#facrc=_&imgdii=_&imgrc=Us4YhcmYanvoqM%253A%3B3Q6Wmrn_w1QwPM%3Bhttp%253A%252F%252Fg.denik.cz%252F17%252Fd8%252Fsocha_zizka_sady_hk11_denik-380.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fhradecky.denik.cz%252Fzpravy_region%252Fjosef-skoda-sochu-zizky-nestihl-dokoncit20110503.html%3B214%3B285

Jan Žižka v čele husitského vojska (Jenský kódex, 1490-1510)

J. Mánes: Žižkova smrť (19.st.)

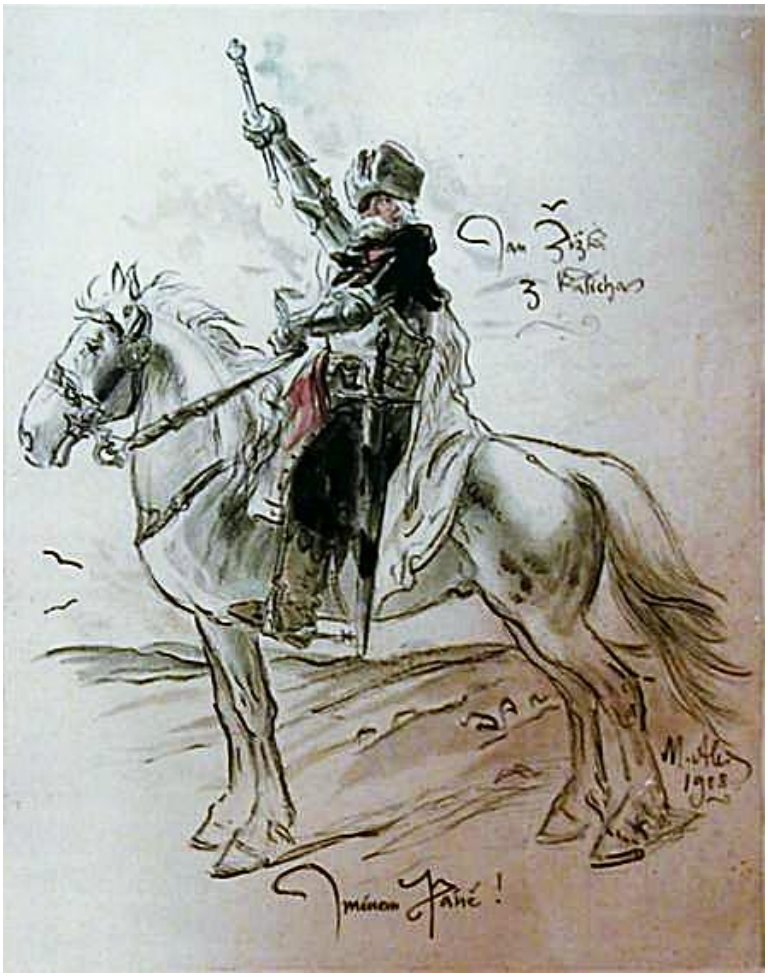

M. Aleš: Jan Žižka z Kalicha – Jménem Páně! (1908)

M. Aleš: Jan Žižka (1906)

Autor neuvedený: Trocnov, rodisko Jána Žižku

Autor neuvedený: Jan Žižka

Autor neuvedený: Smrť Žižku pri Přibyslavi v októbri 1424

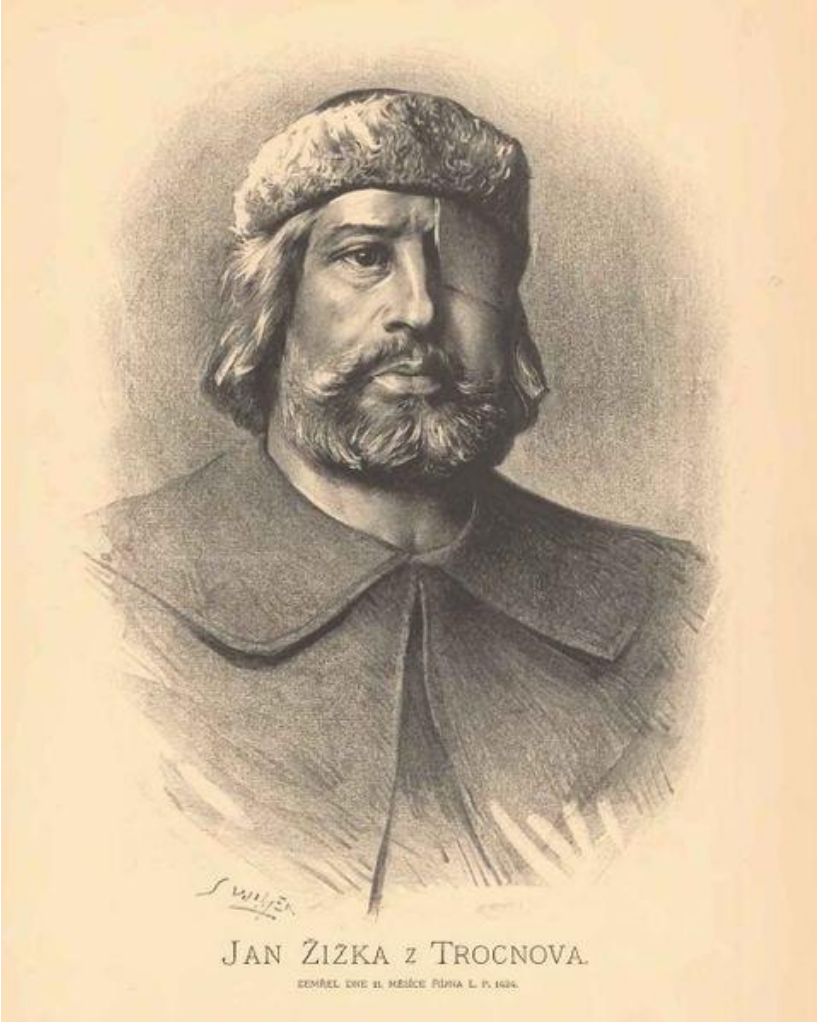

J. Vilímek: Jan Žižka

J. Matejka: Predpokladaný portrét Žižku (detail z Bitky pri Grunwalde, 1878)

B. Kafka: Jan Žižka (pamätník na Vítkove v Prahe, 1950)

E. Kodet: Pamätník Jana Žižku pri Sudoměři (2011)

žliabok - pozri *kanelúra; trochilus/trochylus; výžľabok*
žlč - pozri *holub/holubica* (Biedermann); *Tobiáš*
žlč volská - ***volská žlč***
žltnutie - neželaný efekt v *olejomaľbe,* spôsobený nadmerným užívaním *médií* vyrobených z ľanových semien, nanášaním určitého druhu *laku* a nahromadením prachu, ktorý sa usadzuje
žlť - pozri *pigmenty a farbivá žlté*; *niklová azožlť*; *symbolika farieb: farba žltá*
žlť antimonová - ***žlť neapolská***
žlť arylamidová G - Smith: jej alternatívnym názvom je žlť Hansa; termín *žlť versálová* používaný inými prameňmi v súvislosti so žlťou Hansa neuvádza; popis pozri *žlť Hansa* a porovnaj s popisom *žlť versálová*
žlť arylamidová 10G - Smith: jej alternatívnym názvom je *žlť Hansa*
žlť arylamidová GX - Smith: jej alternatívnym názvom je *žlť Hansa GX*
žlť barnatá/žlť bariová/žlť barytová - tiež *žlť citronová, ultramarín žltý* alebo *žlť permanentná; syntetické farbivo; chroman barnatý*, chemicky veľmi stála zlúčenina; veľká farebná brilantnosť, dobré krycie vlastnosti; znáša sa so všetkými *pojidlami*; niektoré pramene uvádzajú, že na svetle a miešaním s inými farbami čiastočne mení svoju farebnosť

Smith: žlť barytová/*ultramarín žltý* je alternatívny názov pre *chroman barnatý*; anorganický pigment (pozri *farbivo anorganické*) chemickým zložením $BaCrO_4$; v indexu farieb uvádzaný ako *Pigmentová žlť 31*; bledo zelenkasto žltá; *opacita*: nepriehľadná; *farba olejová, akvarelová*;

vyrobená 1809; pigment vyzrážaný z chloridu barnatého a chromanu draselného; celkom výnimočná farba (*žlť titanová* sa stála v súčasnosti jej náhradou; prehltnutie farby a dotyk s kožou spôsobuje otravu barytom!)

-tiež *barytová žlť, ultramarín žltý, chroman barnatý*

žlť citronová - *žlť barnatá/žlť barytová/žlť bariová/žlť permanentná*

Smith: žlť citronová/*žlť chromová*; anorganický pigment (pozri *farbivo anorganické*); chemickým zložením chroman olovnatý $PbCrO_4$, sulfochroman olovnatý $PbCrO_4xPbSo_4$; v indexu farieb uvádzaná ako *Pigmentová žlť 34*; zelenasto žltá až oranžová; *opacita*: nepriehľadná; *farba olejová, akvarelová*; chromáty sú jediné lacné nepriehľadné žlte pre umelcov; vznik vyzrážaním roztokov dvojchromanu sodného alebo draselného a solí olova; farba závisí od použitia solí olova; napriek prijateľnej stálosti na svetle chromany olova tmavú pôsobením chemických splodín v prostredí; moderné pigmenty upravované tak, aby obmedzili rekcie s oxidom siričitým; *pigment* menej obľúbený ako kedysi; chromany môžu spôsobiť otravu olovom a rakovinu kože, aj keď v porovnaní s inými chromanovými pigmentmi nie sú rozpustné; pre sýtejšie odtiene dostať pigmenty s nízkym obsahom rozpustného olova; pozri *žlť chromová*

žlť diarylidová - Smith: chemický typ diazo; v indexu farieb uvádzaná ako *Pigmentová žlť 83*; červenasto žltá; *opacita*: priehľadná; *farba olejová*, vodová, *akryl*; stála do 200 °C, stála vo väčšine rozpúšťadiel

žlť flavantronová - Smith: alternatívny názov *antrachinon*; v indexu farieb pod názvom *Pigmentová žlť 112* alebo *PY 24*; červenasto žltá; *opacita*: priehľadná; *farba olejová*, plasty; tepelne stála do 260°C; nerozpustná vo väčšine organických rozpúšťadiel; vyrobená 1901, pôvodne známa ako *žlť kypová 1*; aj keď je to v organickej žlti jedno z najstarších kypových *farbív* s vysokou stálosťou na svetle, nemá veľkú obľubu medzi výtvarníkmi; pri plnej mohutnosti tmavne; vo veľmi svetlých odtieňoch 7-8

žlť giallorino - ***giallorino***

žlť hamburská - názov pre *žlť chromovú* v prevedení *farieb grafických*

žlť Hansa - *žlť versálová* (pozri popis)

Smith: 1. alternatívny názov pre *žlť arylamidovú G*; chemický typ Azo (pozri Smith: *farbivo syntetické*); v indexe farieb označená *Pigmentová žlť 1*; stredne žltý odtieň, jasno žltý; *opacita:* polopriehľadná; používaná ako *farba olejová, akvarelová, akrylová*; púšťa do plastov použitých v rozpúšťadlách a *lakoch*; stála do 150°C; vyrobená 1909 ako jeden z azopigmentov; postupne sa nahrádza (*žlťou Hansa GX/arylamidovou žlťou GX/pigmentovou žlťou 73*), ktorá je podobná odtieňom ale má vyššiu stálosť na svetle; pigmentová žlť l:l má červenší odtieň a tiež sa používa pre výtvarné účely
2. alternatívny názov pre *žlť arylamidovú 10G*; chemický typ Azo; v indexe farieb označená ako *Pigmentová žlť 3*; jasná, zelenkasto žltá; opacita: polopriehľadná; *farba olejová, akvarelová, akrylová* hmota; rozpúšťa sa do plastov a lakových rozpúšťadiel; stála do 150°C; vyrobená 1911; jeden z prvých azopigmentov, ktorý si umelci osvojili

žlť Hansa GX - Smith: alternatívny názov pre *žlť arylamidovú GX*; chemický typ Azo; v indexe farieb uvádzaná ako *Pigmentová žlť 73*; stredne žltý odtieň žlte; *opacita*: polopriehľadná; *farba olejová,* vodová, *akrylová*; nevhodná do lakových rozpúšťadiel, xylenu; nedávno zavedená ako pigment podobného odtieňu ako *žlť arylamidová G* (*žlť Hansa*), ale má vyššiu stálosť na svetle; začína prenikať do výtvarných kruhov

žlť chromofytalová 8GN (Ciba-Geigy) - Smith: chemický typ: azokondenzácia; v indexe farbív pod názvom *Pigmentová žlť 128*; jasná priehľadná žlť; *farba olejová, akryl* (dostupnosť teraz neznáma); stála do 180°C; dobrá odolnosť voči rozpúšťadlám; možný variant k *aureolinu/žlti kobaltovej* a ku *žlti indickej*; bez známych toxických účinkov

žlť chrómová - 1.žlť chromová svetlá: zmes chromanu olovnatého a síranu alebo fosforečnanu olovnatého ($PbCrO_4$); citrónovožltý *pigment* jemne kryštalickej štruktúry, veľkej výdatnosti a krycích schopností
2.žlť chromová tmavá: čistý chroman olovnatý, výrazný zlatožltý odtieň, rovnaké vlastnosti ako svetlá *chrómová žlť;* oranž chrómová *je zásaditý chroman olovnatý*, líši sa iba odtieňom; zmiešaním s *modrou berlínskou* dáva *zeleň cinobrovú*, so *zeleňou milorkovou* dáva *zeleň hodvábnu* (obidve farby sú užívané v *grafike*; pozri *farby tlačiarenské*); v grafike pod názvom *hamburská, kolínska, parížska žlť*

-žlť chrómová v 19.st. nahradila jedovatú *žlť neapolskú*; nestála, celkom mení pôvodnú farebnosť obrazov (*V. van Gogh, impresionisti*); pozri *pigmenty olovnaté*

2. (?) žlť chrómová: zásaditý chroman olovnatý, *červený pigment* s vysokým *indexom lomu*, mäkkou *textúrou*, brilantným odtieňom; za normálnych podmienok stály, vhodný pre všetky techniky; pozri *pigmenty olovnaté*

Smith: *žlť chromová/žlť citronová*; porovnaj popis zloženia

žlť indanthrenová - 1.syntetická náhrada *žlte indickej*
2.nesprávny názov pre *žlť kobaltovú*

žlť indická - *purrée*; žlté *farbivo* organického pôvodu (moč kráv kŕmených mangovými listami > keď Britovia objavili zámerné chorobné zmeny na zvieratách, zákonom z 1921 výrobu pravej indickej žlte zakázali; farbiaca substancia: horečnatá soľ kyseliny euxanthovej; súčasná žlť indická: *syntetické farbivo* na rovnakej chemickej báze - *žlť indanthrenová*; intenzívna, vhodná pre *lazúry* a *akvarelovú* techniku; žlť indická je tiež chybný názov pre *kobaltovú žlť*; možným variantom žlte indickej je *žlť chromofytalová 8GN* (*Ciba-Geigy*); nesprávne sa ako žlť indická označuje syntetické farbivo *kobaltová žlť*; pozri *farbivo organické*

žlť isoindolinonová - Smith: alternatívny názov *tetrachlor isoindolinon*; v indexu farieb pod názvom *Pigmentová žlť 109/110*; zelenasto žltá, červenasto žltá; *opacita*: polopriehľadná; *farba olejová, alkyd*; stála farba, pre vysokú cenu nie je často používaná; čiastočne kriedovitý vzhľad

žlť kadmiová - sírnik kademnatý (pozri *kadmium*); syntetické žlté *farbivo* objavené 1817 a v maliarstve užívané od 1829; farba kolíše od jasno žltej po sýto oranžovú; ak zrážanie kyslého roztoku kademnatej soli prebieha za prítomnosti síranu barnatého, vzniká *kadmiový litopon* (*kadmopon)* s trocha horšími vlastnosťami; kadmiová žlť je brilantný *pigment,* s dobrou výdatnosťou a krycími vlastnosťami, vysokým *indexom lomu*; *oranž kadmiová* je farebnou modifikáciou kadmiovej žlte; zmiešaním 7% žlte kadmiovej s 93 % chromoxidu vzniká *zeleň kadmiová*; žlť kadmiová má dobrú miešateľnosť s výnimkou *pigmentov meďnatých* (napr. *zeleň Paola Veronese/zeleň svinibrodská/zeleň smaragdová*); použiteľnosť v *temperových olejových, akvarelových* aj *tlačiarenských farbách*

Smith: anorganický pigment (pozri *farbivá anorganické*); chemické zloženie: sirník kademnatý CdS; v indexe farieb pod názvom *Pigmentová žlť 37*; zelenkasto až červenkasto žltá; *opacita*: nepriehľadná; *farba olejová,* vodová, *akryl*; na vlhku môže dochádzať ku chemickému blednutiu následkom oxidácie síranu; rozpustná v kyseline, stála vo väčšine organických rozpúšťadiel; pripravuje sa žíhaním oxidu alebo uhličitanu kademnatého so sírou alebo zrážaním roztoku solí kadmia (výsledkom je *Pigmentová žlť 35*); často sa zráža spolu so síranom barnatým na Cadmium Lithopone (*Pigmentová žlť 37:1 > litopon kadmiový/kadmopon*); koncentrácia rozpustného kadmia pod 1000ppm sa nepovažuje pri normálnom používaniu za toxickú, isté obmedzenia existujú v iných oblastiach, napr. pri hračkách; žlť kadmiová zmiešaná so *zeleňou Guinetovou/viridian* dáva *zeleň kadmiovú*

žlť kasselská/žlť minerálna, žlť veronská - žlté *farbivo minerálne*, oxichlorid olovnatý; pozri *pigmenty olovnaté*

žlť kobaltová - *aureolin;* kobaltnitrit draselný; *pigment* má veľmi žltý odtieň a vysoké krycie schopnosti; má jemnú štruktúru a mäkkú *textúru*; žlť kobaltová je stála na svetle, nestála v kyselinách a alkáliách; vhodná predovšetkým do *temperových, akvarelových, gvašových pojidiel;* v priveľmi kyslých olejoch bledne; nesprávne nazývaná aj *žlť indanthrenová*

Smith: žlť kobaltová je alternatívny názov pre aureolin; anorganický pigment (pozri *farbivá anorganické*); chemickým zložením dusitan kobaltitodraselný $2K_3(CO(NO_2)_6)3H_2O$; v indexe farieb pod názvom *Pigmentová žlť 40*; žlť stredného odtieňa; *opacita*: priehľadná; *farba olejová,* vodová; tepelne nestála, rozkladá sa zásadou a kyselinou; vyrobená 1848; pripravuje sa reakciou okyseleného dusičnanu kobaltnatého s dusičnanom draselným; rozpustný kobalt môže mať toxické účinky; možným variantom k aureolinu je *žlť chromofytalová 8GN* (*Ciba-Geigy*)

žlť kolínska - názov pre *žlť chromovú* v prevedení *farieb grafických*

žlť kráľovská - prírodný sirník arzenitý, užívaný už v *antike*; brilantný *tón* s veľkou kryvosťou, na svetle stály, rozkladaný iba silnými kyselinami; homogénna štruktúra, mäkká *textúra*, vysoký *index lomu*; neznáša sa s olovnatými *pigmentmi* (*bieloba kremžská, žlť chromová/chroman olovnatý/, oranž*

molybdénová); prudko jedovatá, a preto už iba historický pigment; existuje v dvoch variantoch: *auripigment žltý* (žiarivo žlté farbivo), *auripigment červený* (červené farbivo); porovnaj údaje pod heslom *massikot*

Baleka: známy a používaný už v starovekom Japonsku, Egypte, antickom staroveku i v stredoveku; obťažne sa mieša s inými farbivami, zle schne a málo kryje, preto nahrádzaný inými, najmä *kadmiovými* farbami; spomínaný v holandských receptároch *Het-Schilder-Boeck* (1604) a Secreet-Boeck (1609)

žlť kypová 1 - Smith: pôvodný názov pre *žlť flavantronovú/antrachinon*

žlť Marsova - súčasť komplexu *Marsových farieb* (pozri *červeň)*; výsledný produkt zrážania rozpustných železitých a hlinitých solí; jej žíhaním vznikajú aj ďalšie farby od červenej po fialovú, napr. *Marsova červeň*; zaraďovaná medzi synteticky pripravované *okre*

žlť minerálna - ***žlť kasselská/žlť veronská***

žlť neapolská - *žlť antimónová*; pyroantimoničnan olovnatý; podľa vzájomného pomeru oxidu olova a antimónu má odtiene od svetlo po žĺtkovo žltú; má jemnú homogénnu štruktúru, veľké krycie vlastnosti, stálosť na svetle; chemicky nestabilná, tmavne napr. pôsobením sírovodíku; nemožné ju miešať s pigmentmi na báze sírnikov; vhodná viac pre *pojidlá olejové* ako pre *akvarel* alebo *temperu*; za neapolskú žlť považovaná farba *giallorino*; zdraviu škodlivá; pozri *pigmenty olovnaté*

Baleka: sírovo-žlté syntetické farbivo, známe už od 1758; zásaditý amoničitan olovnatý; rýchlo schne, používa sa vo všetkých maliarskych technikách; v čistom stave stála, ale jedovatá, preto nahrádzaná inými žlťami (najmä *kadmiovými*); za neapolskú žlť niekedy považované giallorino

Smith: alternatívnym názvom aj *antimonát olova*; anorganický pigment (pozri *farbivá anorganické*); chemickým zložením antimonitan olovnatý $Pb_3(SbO_4)_2$, $Pb(SbO_3)_2$; v indexe farieb pod názvom *Pigmentová žlť 41*; zelenkasto až červenkasto žltá; *opacita*: nepriehľadná; *farba olejová, freska,* keramika, sklo; stála v organických rozpúšťadlách, rozkladá sa pôsobením kyselín; vysokoteplotné žíhanie oxidov olova a antimónu alebo reakcia s kovovými soľami; podobný pigment obsahujúci tiež zinok a vizmut sa používal už v starom *Babylone* okolo 6 tis.pr.Kr.; neapolská žlť je často zmesou pigmentov na základe bieloby olovenej a oxidu titaničitého; nebezpečenstvo otravy olovom a antimónom

žlť olovnatá - historický pigment, červený druh *mínia*, ktorý nahradil v 14.st. jedovaté *auripigmentum*; tento typ žlte známy však už egyptským maliarom v preddynastickom období (pozri *egyptské umenie*), ale bol málo používaný pre svoju svetelnú nestálosť (na svetle pod vplyvom sirovodíku tmavne); pozri *farba žltá*, *pigmenty olovnaté*

žlť parížska - názov pre *žlť chrómovú* v prevedení *farieb grafických*

žlť permanentná - ***žlť barytová***

žlť pigmentová - Smith: *pigmentová žlť*

žlť rezedová - *weld, arzika*; prírodné žlté *farbivo* extrahované z rezedy; farbiaca substancia luuteolin; intenzívna žlť v *lazúre*, pri zrážaní s kamencom svetlo-žltý *pigment*; znáša sa so všetkými *pojidlami*, málo stála na svetle

žlť titanová - Smith: alternatívny názov pre *titanát niklu*; anorganická farba (pozri *farbivo anorganické*); v indexu farieb označovaná ako *Pigmentová žlť 53*; zelenavo žltá; *opacita*: nepriehľadná; *farba olejová*, akryl; stála do 950°C; pripravuje sa žíhaním oxidov antimónu, niklu a titanu pri vysokých teplotách; náhrada za menej spoľahlivú *žlť barytovú* (*žlť citrónovú*)

žlť veronská - ***žlť kasselská/žlť minerálna***

žlť versálová/žlť Hansa - veľmi stále organické *farbivo*; dobrá výdatnosť a kryvosť, stály na svetle, miešateľný so všetkými *pojidlami*; výborné uplatnenie v *lazúrach*; ale aj na *substrátu* ako *pigment* pre všetky techniky; pozri *farbivo prírodné*

-Smith *žlť Hansa* ako alternatívny názov pre *žlť arylamidovú* a názov žlť versálová neuvádza; popis pod *žlť Hansa*

žlť zinková - komplexná zlúčenina s obsahom chromanu zinečnatého; umelo pripravovaná zrážaním horúcich roztokov chromanu draselného a síranu zinečnatého; ako zrážaný *pigment* má veľmi jemnú štruktúru a mäkkú *textúru*; čistý citrónovožltý odtieň, stredná kryvosť a výdatnosť; žlť zinková je pomerne nestála na svetle, vtedy prechádza do sivozeleného odtieňa, čo je spôsobené tvorbou oxidu chromitého; používaná pri *pojidle olejovom, akvarelovom*

Smith: alternatívny názov: *chroman zinečnatý*; anorganický pigment (pozri *farbivo anorganické*); chemické zloženie: chroman zinečnatý $4ZnO.K_2O.4CrO_3.3H_2O$; v indexe farieb uvádzaný ako *Pigmentová žlť 36*; jasno zelenasto žltá farba; *opacita*: polopriehľadná; *farba olejová* niekedy v kombináciou s modrou na získanie *tzv. stálej zelene*; vyrobená 1809 (komerčne vyrábaná až od 1847); vyzrážaná z roztoku síranu zinečnatého dvojchromanom draselným; pochybná svetelná stálosť; v priemysle používaná ako antikorózny podkladový náter; rozpustný chroman môže spôsobiť rakovinu kože; pod názvom *Pigmentová žlť 36* sa získava nahradením chloru brómom); zo zmesi zelene zinkovej so *zeleňou Guinetovou/viridian* vzniká *zeleň permanentná* (*zeleň stála*)

- Smith pod heslom *medenka* uvádza: žltý odtieň (medenky)

Baleka: žlté syntetické *farbivo*, chroman zinečnatý; na svetle i miešaním s inými farbivami mení svoju farebnosť

žltá farba - ***farba žltá***
žltačka - pozri *charadrius/chaladrius; choroba*
žlté farbivo - pozri *pigmenty a farbivá žlté*; *niklová azožlť*; *symbolika farieb: farba žltá*
žĺtko - pozri ***vaječné žltko***
žltý auripigment - *žlť kráľovská*, *massikot*; *auripigment*, ktorý tvorí žiarivo žlté *farbivo*; pozri podrobne *massikot*
žltý lak/kvercitron - prírodné žlté farbivo z kôry dubu Quercus tinctoria; chemicky tetrahydroxiflavonal; farbivo nestále v kyselinách a málo stále na svetle; pozri *farbivo prírodné*
žltý ultramarín - ***žlť barnatá/barytová/chroman barnatý/citrónová žlť***
žltý oker - Smith: *oker žltý/prírodný; hydratovaný oxid železa*
žltý pigment - pozri *pigmenty a farbivá žlté*
Žmurko Franciszek - (✞1910); poľský realistický maliar; začal sa učiť v rodnom Ľvove ako chlapec u maliara Franciszek Tepa; ako dospievajúci sa presťahoval do Krakova na Akadémiu výtvarných umení, kde sa dostal k Jánovi Matejkovi; roku 1877 sa presťahoval do Viedne kde bol prijatý na viedenskú akadémiu, ale čoskoro potom odišiel študovať k Alexander von Wagnerovi do Mníchova; potom sa vrátil do Krakova v roku 1880, presťahoval sa do Varšavy v roku 1882, kde zostal až do svojej smrti; pozri *poľskí maliari 19.st., poľskí maliari 20.st.*

https://www.google.sk/search?q=%C5%BDmurko+Franciszek&espv=2&biw=1848&bih=995&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0CB4QsARqFQoTCKP9geKH7cYCFYa4FAodEYMCtQ

F. Žmurko: Zuzana a starci (1879)

F. Žmurko: Faustova vízia (1890)

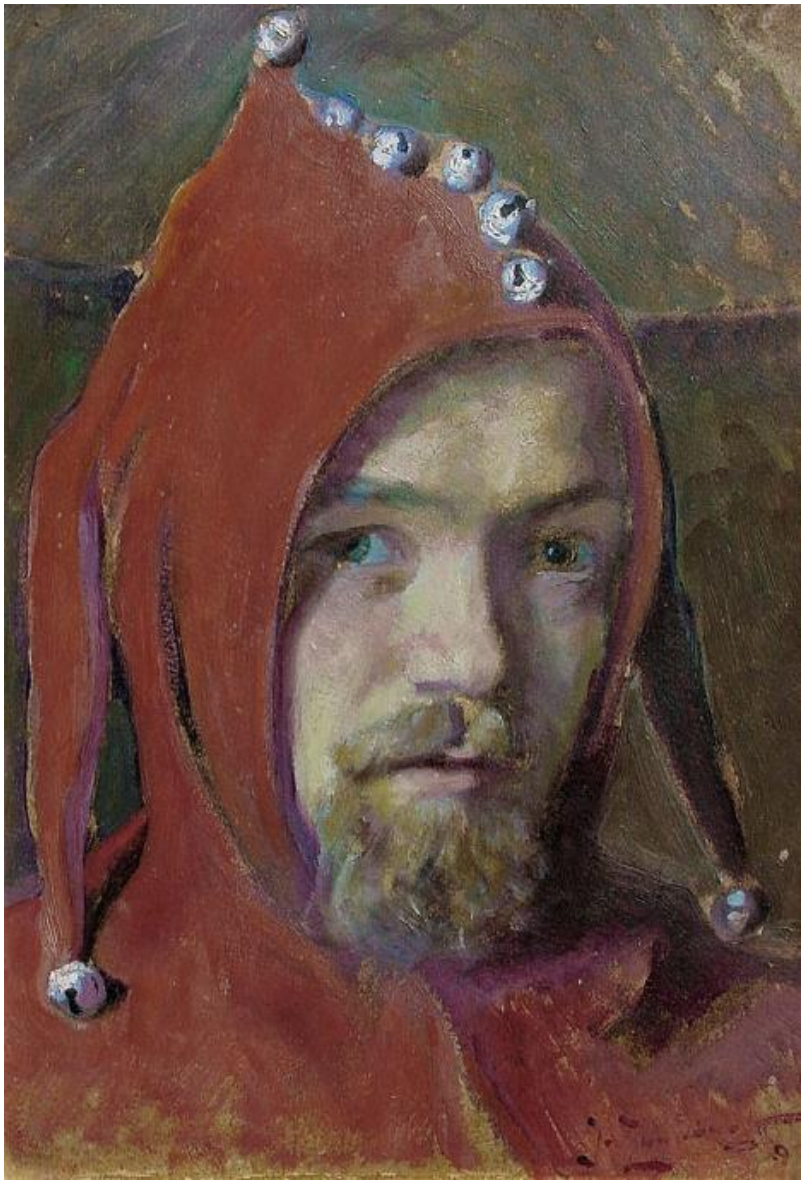

F. Žmurko: Autoportrét ako Stańczyk (1890)

žobrácka palica - Biedermann v súvislosti s heslom *žobrák*: pôvodne biela palica bola znakom človeka bez pôdy, vojnového zajatca, aj znakom kapitulácie vojakov (neskôr ju nahradila *biela zástava*); pozri *atribúty, symboly a alegórie*

žobrák, žobrať - Biedermann: symbolická postava najnižšieho stupňa tradičnej spoločenskej pyramídy (cisár, kráľ, šľachtic, mešťan, roľník, žobrák); človek, ktorý sa stal nešťastnou náhodou alebo vlastným pričinením nemajetným; žobrák buď bol ideálnym obrazom človeka opovrhujúceho svetom (napr. *Alexius Rímsky*) alebo človekom opovrhovaným, ktorý je užitočný tým, že majetnému dáva možnosť prejaviť cnosť *milosrdenstva* (pozri *Cnosti a Neresti*); v *renesancii* nemajetnosť bola záporne prehodnotená a nepovažovaná za cnosť, ale dôsledok vlastnej neschopnosti a zlých charakterových vlastností (pozri *Paupertas*); viacerí svätci zobrazovaní v spoločnosti žobrákov (najmä *sv. Martin, Alžbeta Uhorská*, Diego Alcalá); atribútom žobráka spolu so žobráckym vakom bola žobrácka palica; v novoveku sa začali žobráci chápať ako druh *cechu*: nenápadnými jednoduchými znameniami (tajomné značky na dverách) si vymieňali informácie o vyhliadkach, ako sa dostať k *almužne*; kresťanskí a budhistickí mnísi opovrhujúci svetom a *majetkom* povýšili dôsledné odvrátenie sa od svetského života na *ideál*; príslušníci žobravých rádov (*medikanti*) sa živili iba dobrovoľnými milodarmi

pozri *Alexius Rímsky, Alexios, Ján od Boha, Martin z Toursu, Ján Zlatoústy, Bazilius/Basilius/Bazil Veľký, Alexius, Alžbeta Uhorská; žobrácka palica, chudoba, dobročinnosť/charita; pustovník, pútnik; G. Ceruti; flagelanti*

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Beggars

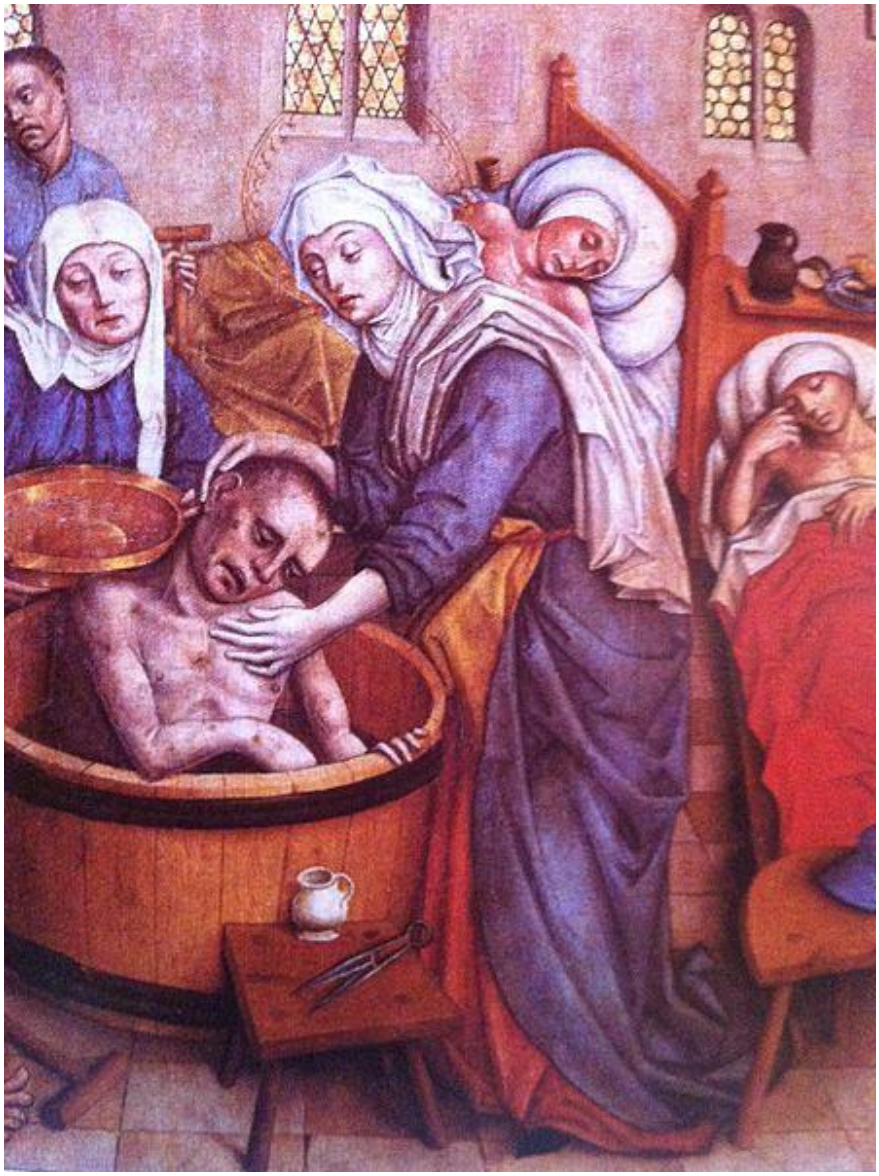

Svätá Alžbeta umýva žobráka (scéna z hlavného oltára Dómu svätej Alžbety v Košiciach, 2.pol. 15.st.)

L. van Leyden: Žobráci (rytina, 1509)

J. Callot: Žobrák s drevenou nohou (1622)

Rembrandt: Žobrák s barlou (lept, 1630)

Rembrandt: Žobráci (lept, 1648)

J. J. van Viet: Žobrák (lept, 1632)

J. J. van Viet podľa Rembrandta: Žobrák (lept, 1632)

J. J. van Viet: Sediaci žobrák (lept, 1632)

J. Callot: Žobráci (lept, 17.st.)

A. Pietersz van de Venne: Elegantná dáma v sprievode žobráka (brunaille, 1630)

A. Blooteling podľa A. van Dycka: Hlava žobráka (rytina, 17.st.)

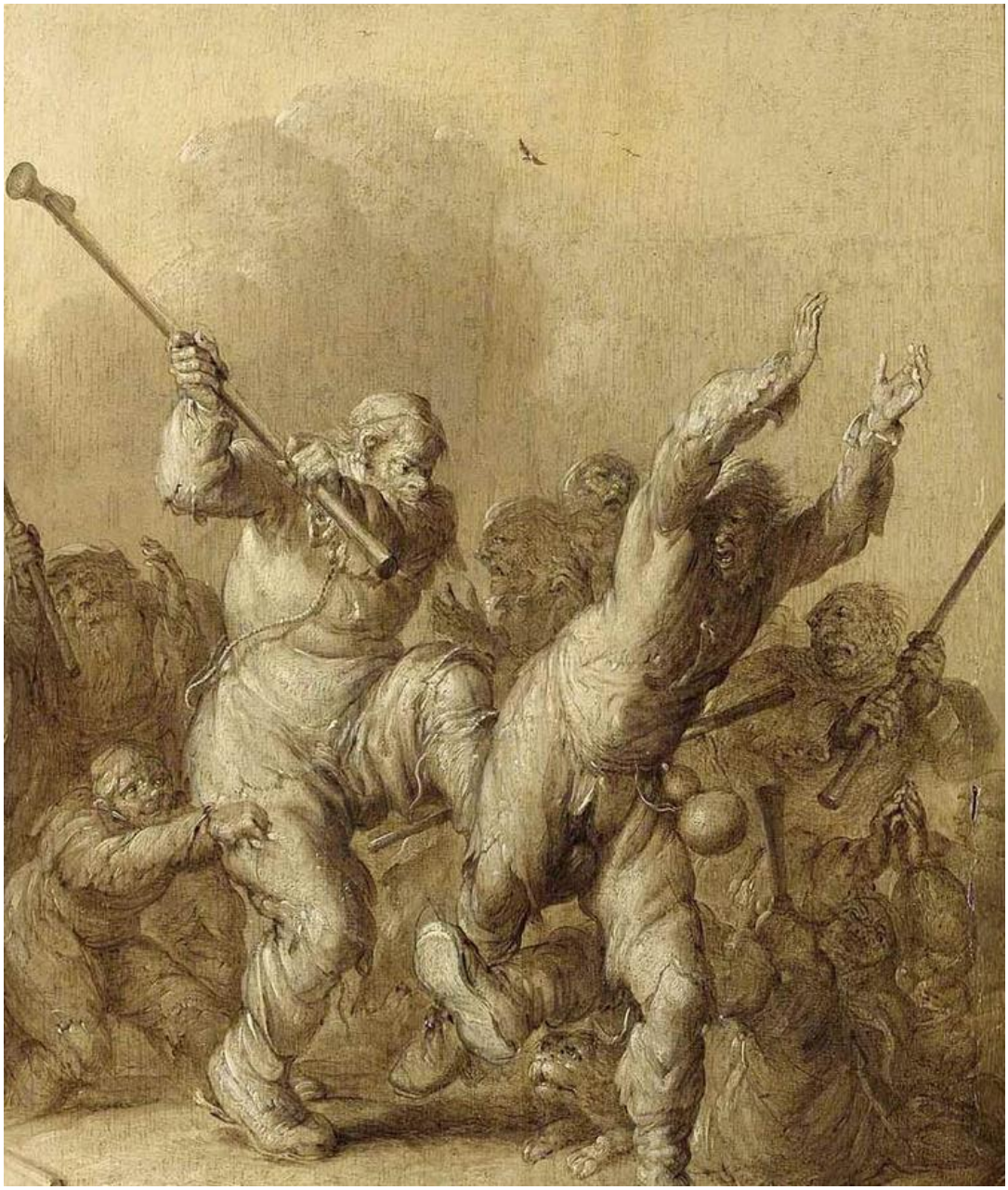

A. P. van de Venne: Výstraha (grisille, 1632)

A. Bloemaert podľa A. van de Venne: Hádka medzi žobrákmi (rytina, 1635)

B. Vogel podľa J. Kupeckého: Žobráci (mezzotinta, 1736)

A. van der Cabel: Krajina so žobrákom (17.-18.st.)

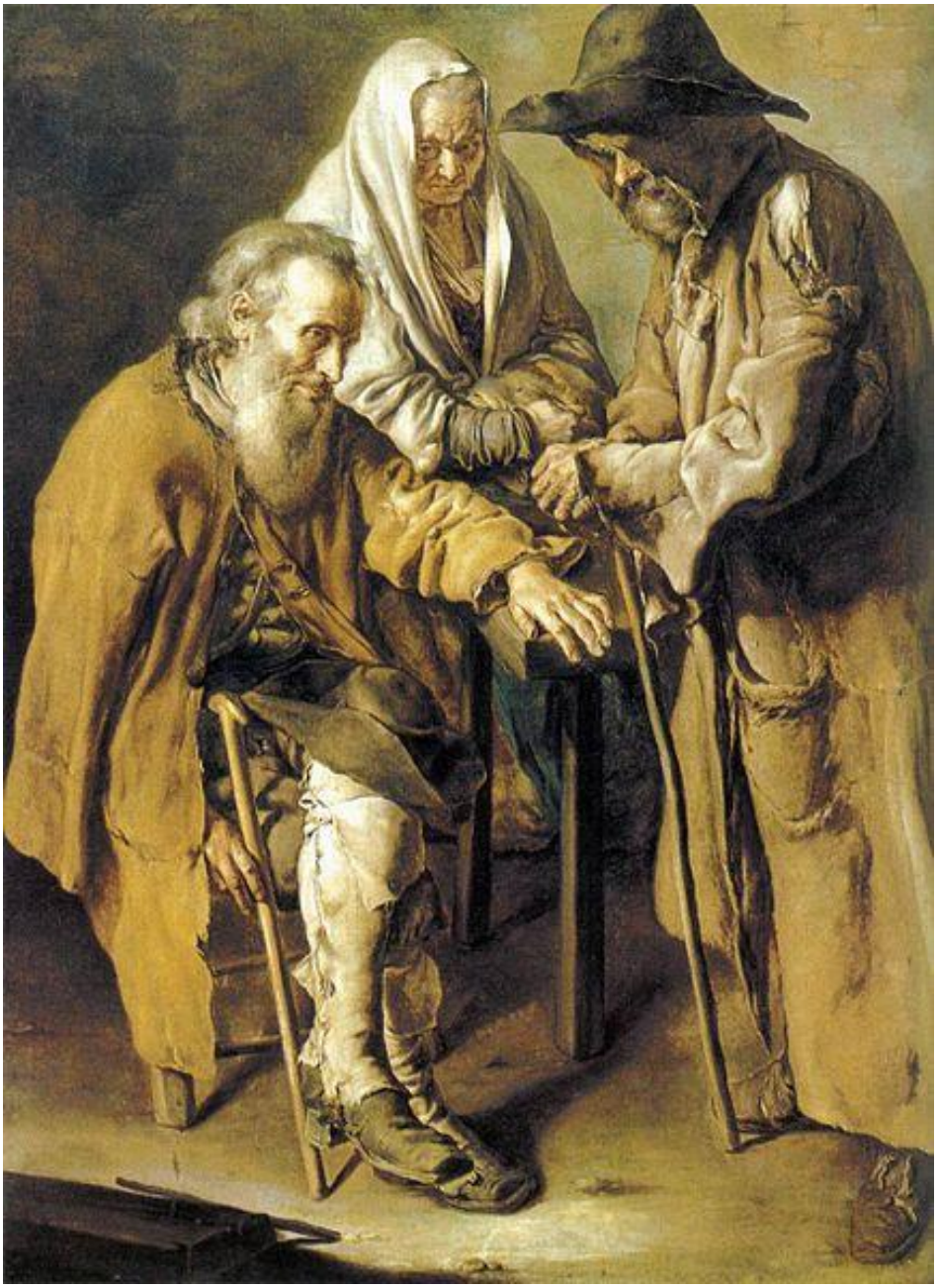

G. Ceruti: Traja žobráci (1736)

G. B. Piazzetta: Žobravý chlapec (1725-1730)

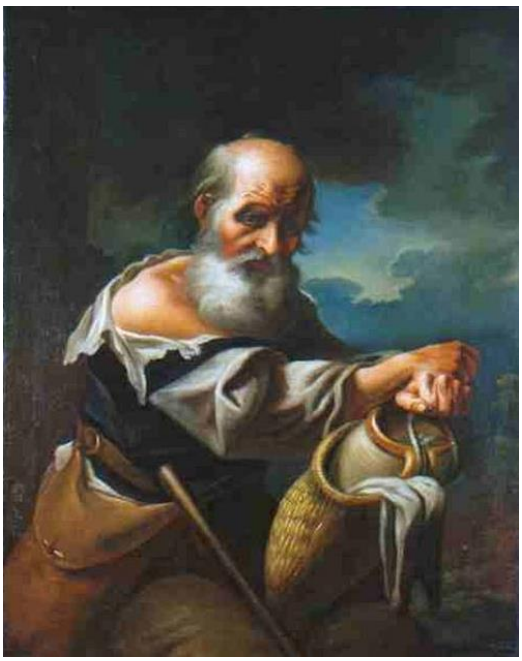

P. Brandl: Žobrák (17.-18.st.)
P. Brandl: Žobrák (17.-18.st.)

G. Ceruti: Žobrajúce dievča a pradúca žena (1720)

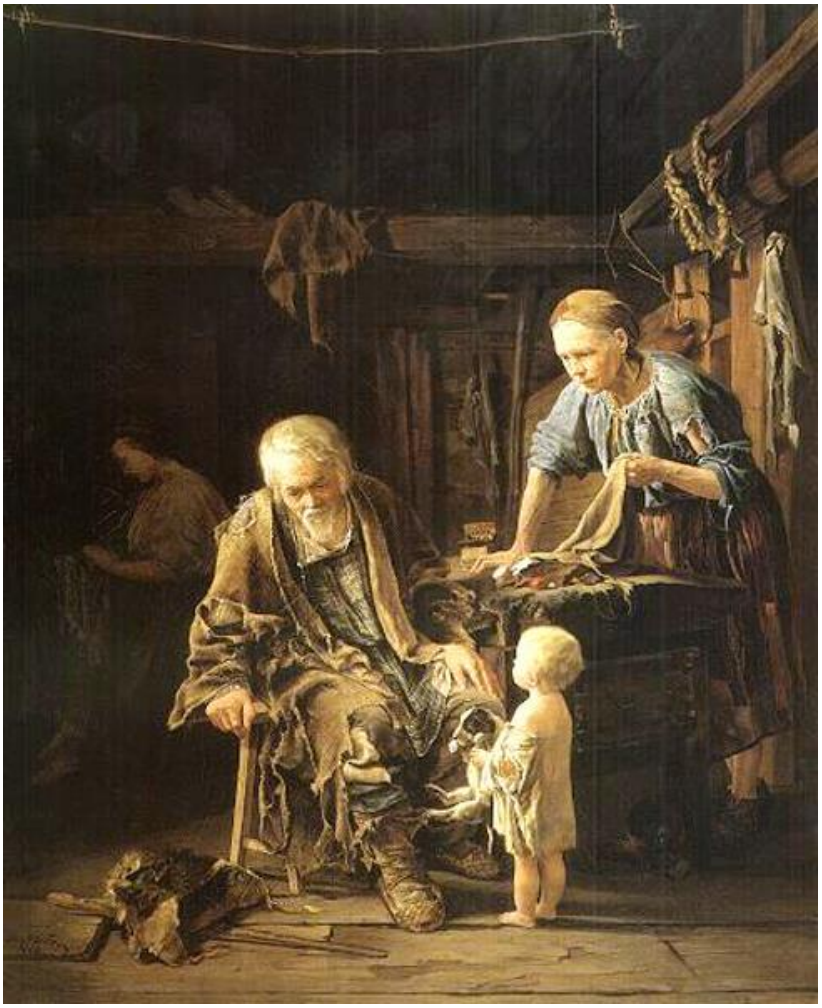

V. I. Jacobi: Pokojný sviatok žobráka (1860)

J. Thomson: Zavinovačka (woodburytypie 1876-1877)

A. Sevruguin: Žobrák v Teheráne (fotografia, 19.-20.st.)

E. Majsch: Slepý Jožko. Pouličný huslista (1888)

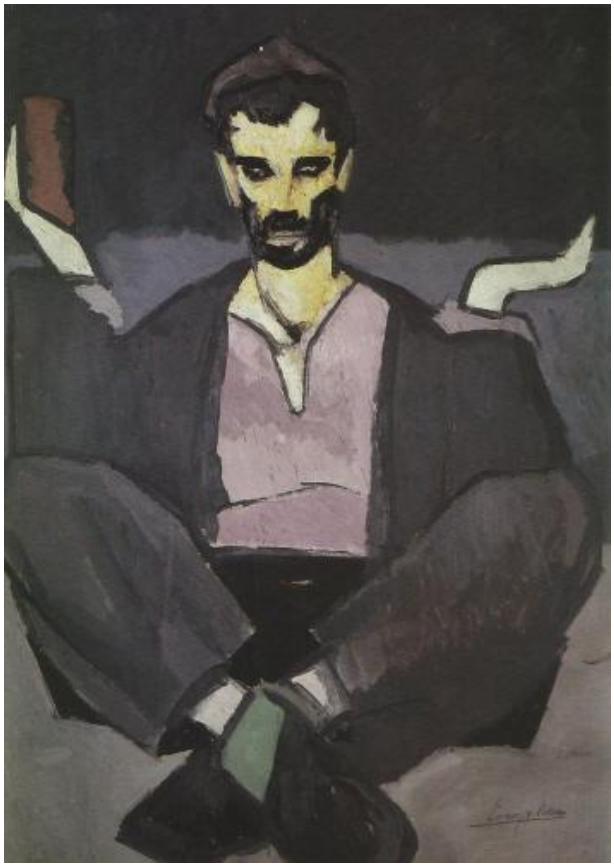

L. Viani: Žobrák (1918)

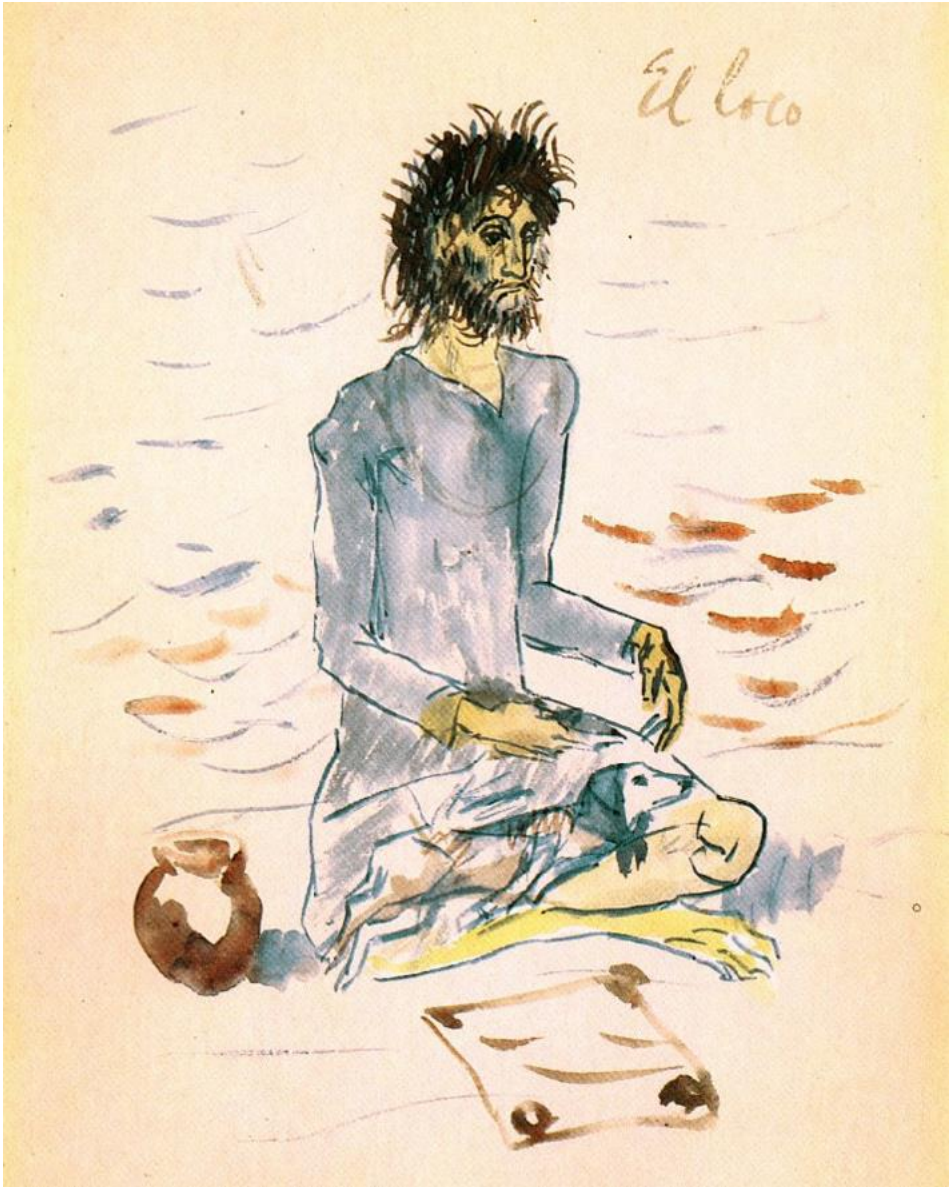

P. Picasso: Blázon (1904)

J. Bendík: Púťoví žobráci (1936-1937)

V. Hložník: Žobrák (1944)

V. Hložník: Žobrák (1943)

žobravé rády - stredoveké mníške rády *augustiniánov*, *dominikánov*, *františkánov*, *karmelitánov, klarisiek*, *mendikantov*; pozri *oratórium*, *Speculum Humanae Salvationis*, *symbolika farieb: farba biela, hnedá, sivá*; *kazateľnica*; Dudák: *gotický sloh* (poklasické obdobie); *ars morendi* (Bergdolt); *bosonohosť*

Malá čsl. encyklopédia: *mendikanti*; skupina cirkevných rádov spojená s mestským prostredím; charakteristickým rysom bola pôvodná požiadavka absolútnej chudoby a dôraz na aktívne pôsobenie medzi mestskou populáciou (kazateľská a neskoršie pastoračná činnosť); prvé žobravé rády vznikli na počiatku 13.st. v súvislosti s bojom proti *heréze* (*dominikáni, minoriti*); prípadne vznikli transformáciou starších rádov a kongregácií *eremitov* (*karmelitáni*, *augustiniáni*); v 16.st. vyvrcholila diferenciácia žobravých rádov a vznikol rad nových žobravých rádov s prísnejšími pravidlami (1517 *františkáni*, 1525 *kapucíni*, 1533 bosonohí *augustiáni*); pôvodný negatívny vzťah ku vlastníctvu bol postupne modifikovaný a požiadavka chudoby bola *tridentským koncilom* obmedzená iba na františkánov a kapucínov; niektoré žobravé rády poverené výkonom *inkvizície* (dominikáni, minoriti)

žobravý mních - v japonskom *náboženstve* pozri *džizó*
sv. **Žofia -** *sv.* ***Sofia (Rímska)***
žoldnier - námezdný *vojak*; pozri *kondotiér, lancknecht; strážnické scény; Kelti*

A. Dürer: Jazdec a žoldnier (drevorez, 1496-1497)

A. Altdorfer: Bitka rytiera a žoldnierov (šerosvitový drevoryt, 1510)

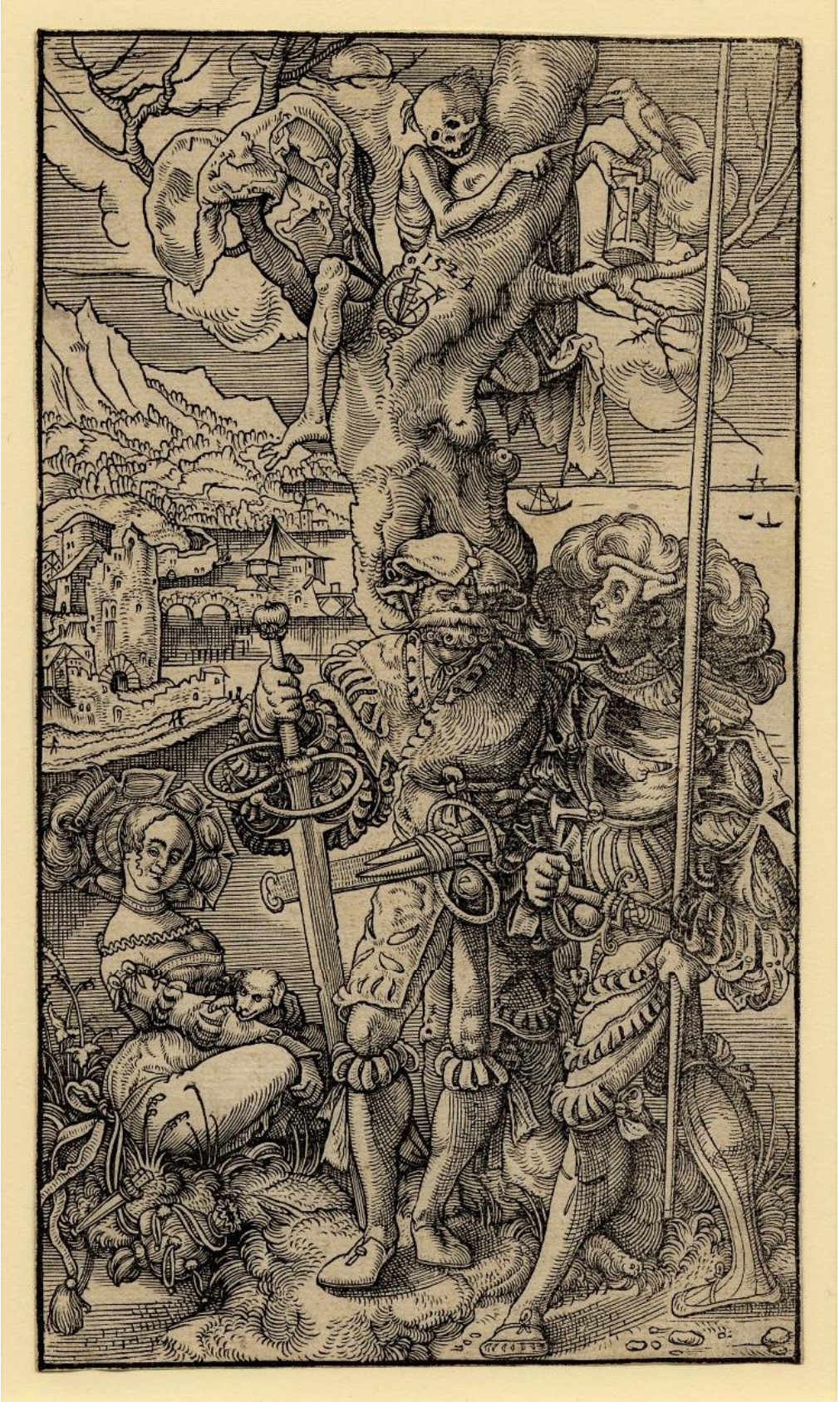

H. Lützelburger podľa návrhu U. Grafa: Dvaja žoldnieri a žena so smrťou na strome (memento mori, 1524)

S. Vrancx: Vojaci rabujú farmu počas tridsaťročnej vojny (1620)

S. Vrancx: Rabovanie v Wommelgemu 1625-1630 (17.st.)

S. Vos: Vojaci v stodole (1.pol. 17.s.)

A. Anker: Poklop s mliečnou polievkou (1869)

žonglér - pozri *kaukliar*
žonglérstvo - ***ekvilibristika***
žoržet - *hodvábna* alebo *vlnená* jemná *tkanina*; pozri *textília*
žraločia koža - ***koža žraločia***
žralok - pozri *zviera, ryba*

U. Kuniyoshi: Žraloky (19.st.)

žrec - *slovanský* kňaz z *pohanských* čias, ktorý vykonával náboženské obrady a *magické* praktiky; pozri *Slovania*

žriedlovec - čes. *vřídlovec*; správny ekvivalent k českému termínu vřídlovec je zrejme *železný kvet* (Beliana), lebo v obidvoch prípadoch ide o vláknitú formu *aragonitu*

Täubl: chemickým zložením uhličitan vápenatý, kryštalizuje v sústave kosoštvorcovej; je to jemne vláknitá odroda *aragonitu* bielej, ružovej a hnedej farby; pestré zafarbenie spôsobuje vyzrážaný oxid železitý, zložený z rôznofarebných vrstiev (u nás v usadeninách odpadového potrubia v Karlových Varoch); z väčších kusov sa zhotovujú rôzne ozdobné predmety (ťažidla, popolníčky); osobitne pekné kúsky sa brúsia do tabulkovcov a *muglí* a osádzajú sa do *šperkov*; oveľa vzácnejšou odrodou aragonitu je *hrachovec*; vylučovaný aragonit býva biely, niekedy hnedastý; je to krásny ozdobný kameň, najmä keď je vybrúsený a vyleštený; pozri *tzv. železný kvet*

Žriedlovec

žudro - slovenský výraz *výpustok*; tiež žudra, žudr (nesprávne), výpustok, piliér; rampúch síňka, výstupek (juhovýchodná Morava), sklepenie, žebračka, klebetnica, nálepek (Slovácko), šije alebo šija (južné Čechy); v širšom zmysle je žudro hlinená predizba pred domovým vchodom v ľudovej architektúre od 15.st. (Haná); predsadené orámovanie vchodu do domu, s dvoma piliermi a oblúkom nad dverami, zvyčajne s ornamentom; tiež vo forme poschodovej: v prízemnej časti priechodná podizba, otvorená arkádovými oblúkmi, na poschodí komora s úzkymi otvormi; dverový otvor spevnený plasticky vystúpeným portálom, ktorý vytvárajú bočné (oblé alebo hranolovité) piliere a ich oblúkové preklenutie; oblúkovité preklenutie býva zhora pokryté strešnými škridlami alebo inou ochranou proti poveternostným podmienkam; vyskytuje najmä na západnom a strednom Slovensku a na priľahlom moravskom (Slovácko) a rakúskom území, a to najčastejšie na hlavných vchodoch, ale aj na vchodoch do pivnice či sýpky; v niektorých oblastiach býva zdobené farebnými maľovanými ornamentmi s rastlinnými a ľudovými motívmi; účelom výpustku bolo chrániť vchody pred požiarom a poveternostnými vplyvmi; vo viacerých lokalitách západného Slovenska bol výpustok asi 1 m hlboký a bola v ňom upravená sedačka

https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDudro
https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:%C5%BDudro

Slovácke žudro

žula - *granit*; *český kameň*; tvrdý *kameň* rozličného zrna a farebnej škály: sivý, modrý, ružový, červený; v *sochárstve* neumožňuje jemnejšie opracovanie > uplatnenie v sochárstve *monumentálnom*; druhy českej žuly nazývané podľa lokalít: blatenská, ševětínska, sliezska, mrákotínska (*obelisk* na 2.nádvorí *Pražského hradu*), požárska; pozri *mauzoleum V. I. Lenina*, *beryl*; *obelisk* (Cox); *guľa kamenná*

Baleka: niekedy nazývaný aj *český kameň* pre bohaté ložiská, podľa ktorých sa jednotlivé druhy žuly nazývajú napr. blatenská, ševětínska, sliezska, mrákotínska, požárska

http://translate.google.sk/translate?hl=sk&sl=cs&u=http://cs.wikipedia.org/wiki/%25C5%25BDula&prev=/search%3Fq%3D%25C5%25BEula%26es_sm%3D93

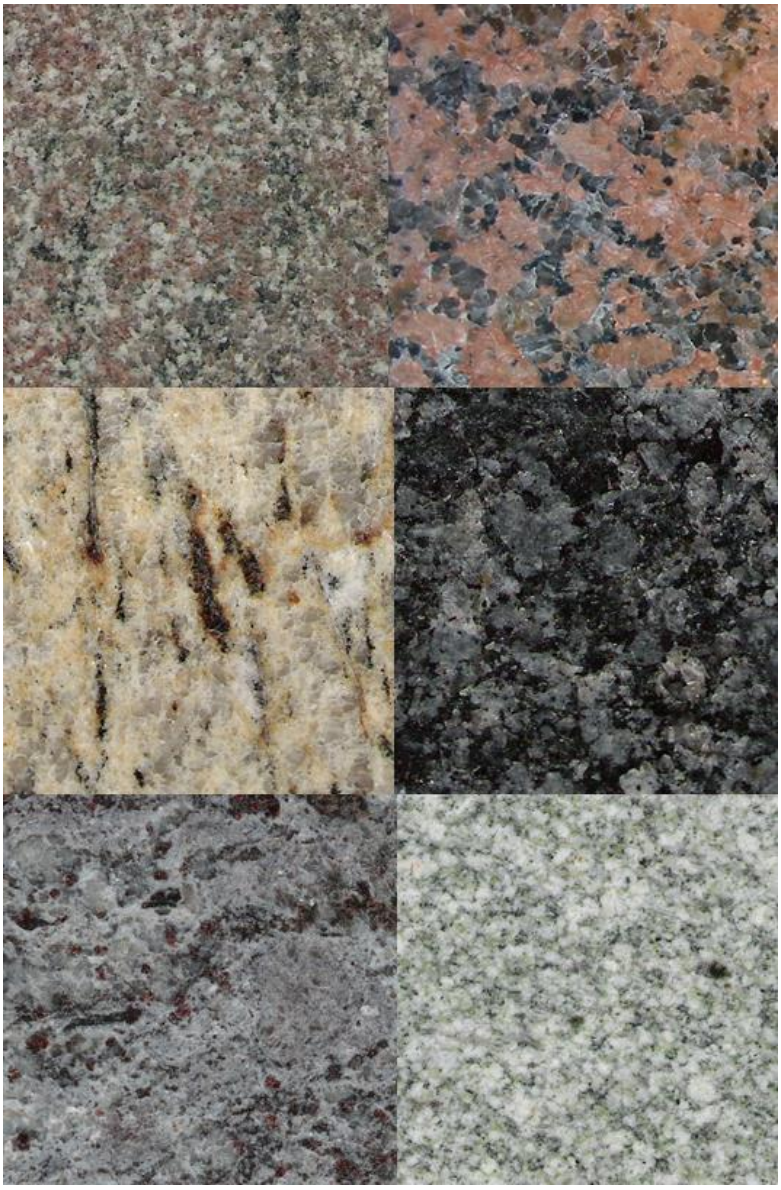

Žula

žurnál - v úzkom zmysle *spravodajský film* o aktuálnych udalostiach; pozri *šot*